

Rokob Balázs:

Drónok harca

2002. november 4-én egy Predator típusú pilóta nélküli repülőgép (UAV) szelte át a jemeni sivatagot. A Dzsibutiban található amerikai bázisról irányított drón küldetése – melyet Szaúd-Arábiában tartózkodó parancsnokok felügyeltek, - sikerrel végződött. Hellfire rakétája a főváros közelében autózó 6 ember életét oltotta ki, közöttük az Al-Kaida akkori jemeni vezető alakját, illetve egy amerikai állampolgárét is. A következőkben a harcászat ezen újkeletű jelenségének néhány nemzetközi jogi vonatkozásáról lesz szó.

A drónok támadása

Jogvédő és nemzetközi elemző szervezetek adatai szerint az elmúlt bő egy évtizedben mintegy 400 dróntámadás történt közel-keleti és kelet-afrikai célpontok ellen, melyek következtében több mint 3000 ember vesztette életét, az áldozatok 10-15%-a civil volt. Ez az arány akkor is riasztó, ha észben tartjuk, hogy a felfegyverzett UAV-k kifejezetten sebészi pontosságú akciók kivitelezésére használatosak, alkalmazásuk célja a támadó oldalon bekövetkező bármilyen veszteség kiküszöbölése, illetve a célpont megsemmisítése a lehető legkisebb járulékos kár okozásával. A civil áldozatok magas száma a támadott terrorista sejtek harcmodorával magyarázható: előszeretettel bújnak ugyanis meg iskolák, mecsetek, egyéb civil intézmények közelében, ahol elkerülhetetlen, hogy a támadásnak ártatlanok is áldozatául essenek.

Miközben az óriási amerikai drón-fölényt többek között [európai hatalmak is próbálják behozni](#) (nem éppen [békés szándékkal](#)), az említett földrajzi térségekben mindennaposá váló támadások egyértelműen új kihívások elé állítják a nemzetközi jogot.

A jogi probléma mibenléte

Az UAV-k fegyverként való alkalmazása elsősorban természetesen az erőszak alkalmazásának általános tilalma kapcsán merül fel. Ilyen szempontból a fegyverként funkcionáló drónok nem minősülnek speciálisnak, bevetésükre csak az ENSZ Alapokmányában foglalt kivételes esetekben kerülhet sor (klasszikus felfogás szerint önvédelem esetén, illetve az [ENSZ Biztonsági Tanácsának felhatalmazására](#)).

A háborúhoz való jog (*ius ad bellum*) mellett a másik érintett nemzetközi jogterület a nemzetközi humanitárius jog (*ius in bello*), amely a fegyveres konfliktusok során alkalmazandó (többek között a sebesültekkel, hadifoglyokkal történő bánásmódról, az alkalmazható fegyverekre vonatkozó) szabályokat öleli fel. Részben a haditechnika újdonsága miatt, részben pedig a nyilvánvaló nemzetközi politikai érdekek okán nem született speciális, a drónokkal történő hadviselésre vonatkozó nemzetközi norma. Ennek hiányában legitim erőszak alkalmazásával (amely tehát önvédelmen, vagy ENSZ BT felhatalmazáson alapul), a humanitárius jog alapján kombattánsnak minősülő személyek

megölése nem, csupán a civilek gyilkolása számít a nemzetközi jogba ütközőnek (amennyiben nem vesznek közvetlenül részt a fegyveres összeütközésben).

A 66-os parancs

A fentieket figyelembe véve az egyetlen olyan jogterület, amely valódi korlátot szabhat az UAV-k felhasználásának, a **nemzetközi emberi jogok területe**. A célzott likvidálások ugyanis alapvetően szemben állnak olyan fundamentális emberi jogokkal, mint az élethez, vagy a (tisztes) bírósági eljáráshoz való joggal. Az államok elsődleges kötelessége, hogy saját hatalmukat korlátozva, tiszteletben tartsák a területükön tartózkodó, illetve az egyébként joghatóságuk alá tartozó személyek alapvető jogait. Azokban az esetekben, amikor robotrepülőgépek általi célzott likvidálásokra kerül sor nemzetközi jogi értelemben vett fegyveres konfliktus hiányában – mely esetek nem tartoznak a humanitárius jog alá, pl. ha amerikai erők az elvben a terrorizmus ellen folytatott erőfeszítésekben az Egyesült Államok szövetségesének számító Pakisztánban mérnek csapást bujkáló terroristákra –, ez a kötelezettség akkor is fennáll. Az elfogadott gyakorlat értelmében így a támadó fél akkor is köteles tiszteletben tartani a célpontoknak minősített személyek élethez való jogát, ha külföldön, külföldi állampolgárral szemben hajt végre akciót, minthogy azok is a joghatósága alá tartozónak minősülnek az adott körülmények között. Ez azt jelenti, hogy emberélet kioltására elméletben csak *végső esetben* kerülhet sor, ha nincs más lehetőség a *küszöbön álló fenyegetés* elhárítására, még hozzá az *azarányosság* követelményének tiszteletben tartása mellett.

Különösen érdekes kérdés a saját állampolgárokkal szemben történő fellépés megalapozottsága, és annak amerikai gyakorlata. Az Egyesült Államokban érvényben lévő, a célzott likvidálások és a drónok bevetésének szabályaira vonatkozó jogi állásfoglalás szerint akkor van helye akár amerikai állampolgár célzott megölésének is, ha *az érintett személy kapcsolatban áll az Al-Kaidával, küszöbön álló fenyegetést jelent egy esetleges támadás tervezésével, elfogása ésszerűen nem megvalósítható, és ha az erőszak alkalmazása a humanitárius jog szabályainak megfelel.*

Ugyanakkor a tény, hogy ezeket a követelményeket az Egyesült Államok – mint a drónokat támadó fegyverként szinte kizárólagosan alkalmazó hatalom – meglehetősen lazán értelmezi, súlyos feszültségeket, és sorozatos nemzetközi jogsértéseket eredményez. Belátható, hogy a hadviselés módszertana egyre inkább a közvetett emberi részvétel felé mozdul, így annak érdekében, hogy a jövőben az ebből fakadó visszasságokat visszaszorítsuk, az ilyen erők alkalmazása feltételeinek lehető legszűkebb értelmezésére volna szükség. Könnyen lehet azonban, hogy szemléletmódunk alapvető megváltozására, ezzel pedig a jogalkotásra váró kihívásokkal történő valódi szembenézésre csak az egyre inkább [önműködő gépek megjelenésével](#) kerülhet sor.